

**Conf. univ. dr. Mihaela Denisia Liuşnea,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

SATUL ROMÂNESC ÎN SPAȚIUL ȘI TIMPUL LUI DUMNEZEU

Abstract: *In the homage cancellation of the Romanian village, they are proposed to look at the perspectives on certain intellectuals on certain aspects. The village, realized ubiquitously in the collective and individual histories of the Romanians, is established in Orthodox churches, conditioned by the Holy Spirit, represents first, we believe, the hierarchy of values, it relates the endless space to the universe and while it is limited to eternity: the God's space and time. The Romanian peasant is not in a hurry, he is not pessimistic, he does not lie in despair, because he lives fulfilling God's Great and "unchanging" Plan – history. The peasant must create the thought life and glorify God, who takes care of His presence. Thus, during the work, it is marked by Christian holidays of honor to Him, the Mother of God and the Saints. The conclusion is that the issue of space and time in the Romanian village cannot be addressed from the position of God is present, growth is determinant for dimension (length and time), height, depth of depth that characterizes the two concepts. The relativism of today's world can encompass the Romanian soul.*

Keywords: *Romanian Village, Orthodox churches, the peasant, space, time.*

Vorbind despre „spațiul în care trăiește poporul român (spațiu al limitei, de frontieră între Orient și Occident)”, „îngemănând aici latinitatea și Ortodoxia”, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, trasează de fapt coordonatele ontologice ale ființei românești, care este o sinteză între „limpezimea gândirii” și „simțirea misterului sau a tainei misterului”¹. În fapt, spunea pr. Dumitru Stăni-

1. † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt înainte*, în Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Opere complete*, vol. IX: *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2018, p. 5.

loae, „De s-ar muta din acest spațiu de graniță, el [poporul român, n.a.] și-ar pierde ființa“, pentru că se identifică cu spațiul, iar lipsa acestuia naște dorul². Introvers, românul este un om așezat, fidel spațiului său de origine, care-i conferă echilibru („dimensiunea generală a spiritului românesc“ și „normalitatea existenței“³), stabilitate⁴, sentimentul de bine și de preaplin, de siguranță și liniște, de pace și bucurie, de omenie („trezvia“)⁵ și de nădejde.

În același timp, țăranul român, născut creștin, trăiește istoria înduhovnicirii lui, a mântuirii lui, adică timpul dintre naștere și botez – („timpul trecerii spre plenitudine“)⁶ și respectiv „plecarea“ din lume și înmormântarea, „trecerea la cele veșnice“, în prezența lui Dumnezeu, cu convingerea că: „*Toate își au vremea lor*“ (Eclesiastul 3, 1). În fapt, veșnicia a fost adusă oamenilor prin Învierea lui Hristos, care a făcut ca întunericul morții să iasă deplin din lume pentru a face loc luminii vieții⁷, în care „Fiecare moment din viața omului își are timpul său: al nașterii, al morții, al construirii și al distrugerii“⁸. Românul are convingerea că: „Vine rândul la toate“ sau că „*Pentru orice treabă există un timp stabilit*“ (Eclesiastul, 8, 6), într-o dimensiune în care întâietatea nu o are rațiunea sau cuvântul omenesc, ci cuvântul lui Dumnezeu și trăirea adevărului descoperit. Istoricul religiilor Mircea Eliade, vorbind de ortodoxie, constată că: „Viața creștină înseamnă siguranța valorii sufletești și a permanenței acestei valori. Așadar, op-

2. Pr. Dumitru STĂNILAOE, „Câteva gânduri despre ontologia spiritualității românești“, în vol. *Opere complete*, vol IX, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, p. 19.

3. Pr. D. STĂNILAOE, „Câteva gânduri despre ontologia spiritualității românești“, p. 19.

4. Simion MEHEDIŢI, *Creștinismul românesc, Adaos la Caracterizarea etnografică a poporului român*, Fundația Anastasia, 1995, p. 113.

5. Pr. D. STĂNILAOE, „Câteva gânduri despre ontologia spiritualității românești“, p. 148.

6. Daniel CIOBOTEA, „Timpul și valoarea lui pentru mântuire“, în *Ortodoxia*, XXIV, nr. 2, 1977, p. 197.

7. Pr. Dumitru STĂNILAOE, *Iisus Hristos. Lumina lumii și Îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, București, 1993, p. 119.

8. Raluca Felicia TOMA, *Dicționar comentat de cuvinte și expresii de origine biblică*, Editura Universitară București, 2011, p. 216.

timism, încredere, drum-drept, rodnicie⁹. Ernest Bernea observa că „Țăranii vechiului sat când muncesc cântă. Ei lasă ceva din ființa lor în fiecare lucru, oricât de mărunț ar părea, lucru ce iese din mâna lor însetată¹⁰ .

Ca urmare, vorbim despre timpul, ca și despre spațiul creștin¹¹, acestea reprezintă permanențe și nu curgere, cum observă Constantin Noica, care constată și faptul că:

„Nu știu dacă și în alte părți Psalmii Vechiului Testament s-au citit la fel de mult ca la noi. În orice caz, eternitatea românească despre care vorbesc este de acest tip... Neamul nostru rămâne pentru că și el participă, în felul lui, la eternitatea ființei“,

îndeplinind Planul cel mare și „neschimbător“ al lui Dumnezeu – istoria¹² de mântuire a lumii și îndumnezeire a omului. În eternitatea românească, „sfinții¹³ trăiesc cel mai accentuat timpul plin de lumina lui Hristos¹⁴, iar creștinul român se simte, sărbătorindu-i, ridicat, într-un anumit grad, cu sfinții respectivi în veșnicia și deplinătatea dumnezeiască, „într-o lumină a sensului¹⁵. Așadar, „atras de magnetul divin, omul este înscris în lumina Infinitului“, după cum afirmă Paul Evdokimov¹⁶.

Plecând de la modelul etnologilor occidentali, din secolele XVIII-XIX, s-a vorbit despre gândire arhaică țărănească, despre tradiționalism înțeles în antiteză cu modernismul etc. Dar, în lumea țăranului creștin:

9. Mircea ELIADE, *Ortodoxie*, XI, în *Profetism românesc*, 1, Roza vânturilor, București, 1990, p. 59.

10. Ernest BERNEA, *Treptele bucuriei*, Editura Vremea, București, 2008, p. 72.

11. Istoricul francez Jacques LE GOFF le-ar defini ca „armături ale felului de a gândi și de a trăi ale societății creștine“. Jacques LE GOFF, *Civilizația Occidentului Medieval*, București, Editura Meridiane, 1971, pp. 23-25

12. Constantin NOICA, *Pagini despre sufletul românesc*, Editura Humanitas, București, ²1992, pp. 10-11.

13. „Sare a pământului și lumină a lumii, sfinții sunt farurile sau călăuzele omnirii“, în timp ce „Sfințenia este o caracteristică a Bisericii“. Paul EVDOKIMOV, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, Editura Anastasia, București, 1993, p. 70.

14. Pr. D. STĂNILOAE, *Iisus Hristos. Lumina lumii...*, p. 167.

15. Pr. D. STĂNILOAE, *Iisus Hristos. Lumina lumii...*, p. 167.

16. P. EVDOKIMOV, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, p. 71.

„Tradiția este Revelația încorporată într-o comunitate de oameni credincioși. Nu se poate încorpora Revelația decât concomitent cu formarea unei comunități de oameni credincioși care să o accepte și să o aplice în viața lor și nu există comunitate de oameni care să accepte aplicarea Revelației înainte de a începe aplicarea ei ca Tradiție. Forma autentică, fundamentală și normativă de aplicare a Revelației ține de Tradiție. De aceea Tradiția nu se poate schimba sau lepăda, căci o schimbare sau lepădare a ei echivalează cu o ciuntire a Revelației, iar ciuntirea Revelației în deplinătatea și autenticitatea ei ar însemna o ciuntire a Bisericii”.¹⁷

În altă ordine de idei, Sfântul este „un om înnoit”, care desfide obișnuitul și vetustul, iar dacă unii sunt scandalizați chiar de noutatea din el, românul este atras spre acesta, pentru că îl vede „Prieten al Domnului” („ci v-am numit pe voi prieteni”. Ioan 15,14-15) pe de o parte și pentru că nu suferă de reticență în fața a ceea ce este nou. Puterea lui de înțelegere însă este mai adâncă decât a occidentalului. Sfântul se sustrage inutilității risipirii în lumea acesta având „disponibilitate totală față de transcendent”¹⁸, iar românul respectă această trăire și încearcă să îi fie aproape pe cât se poate, mergând în urma lui, primindu-l în casă, sărbătorindu-l în familia sa și cinstindu-l ca patron spiritual.

De altfel, secolul al XVIII-lea rămâne un secol plin de contraste și o premisă pentru evoluțiile culturale din secolele următoare. Plecând de la negarea lui Dumnezeu și a unei întregi civilizații construită pe prezența lui Dumnezeu în lume, oamenii luminilor vor încerca să construiască o “Lume nouă”, cu accent pe primatul rațiunii umane. Știința a devenit izvor de înțelegere și reorganizare a lumii pe principii moderne, iar consenținele au fost extrem de complexe. Orice analiză și discurs bazate pe o altă ierhie de valori decât cele creștine, nu va putea facilita cunoașterea creștinismului-trăire ce se sustrage discret oricărei disecări și catalogări, căci, parafrazându-l pe poetul Lucian Blaga: „*Dacă distruge corola de minuni a lumii, nu o mai poți reface*”. În spațiul românesc consecința a fost că elitele intelectuale, formate, la început de secol XIX, în școlile franceze, și implicit oamenii politici ai

17. Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatica Ortodoxă*, vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, p. 67.

18. P. EVDOKIMOV, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, p. 73.

vremii, au încercat interpretarea ethosului popular folosind ideologii politice și modele culturale străine (franceze, engleze). Înstrăinați de mentalitatea țaranului, pentru care pământul nu este mijloc, nici capital, ci spațiu și timp de ființare, au sistematizat informații legate de mod de viață, obiceiuri, graiuri etc.¹⁹, fără să înțeleagă sufletul acestuia. Mai mult, în condițiile unei mari diversități de obiceiuri și tradiții, care în mod miraculos au format un tot, întreaga istorie a românilor, dintr-o dată se vorbea de omogenitate culturală, sub forma naționalismului. Mai mult, Constantin Noica vorbea²⁰ chiar de o „cultură minoră”,²¹ modelul fiind cultura germană, ce caracterizează o „Românie patriarhală, sătească, anistorică”. Și mai departe autorul exprima convingerea că: „Orice cultură conștientă este personală, este o formă de individualizare, în timp ce creația populară este anonimă... Deci, spiritualitatea populară trebuie depășită – spre creație personală”²². Nu înțelesese că anonimatul creației populare vine din smerenie²³, pentru că autorul transmite ceea ce el însuși a primit, el doar „mărturisește”. Nimic nu-i aparține, pentru că totul este al lui Dumnezeu! Omul nu trebuie să se mândrească cu darul creației, ci doar trebuie să-și asume ceea ce gândește, ceea ce spune, ceea ce transmite mai departe!

Astfel, conștiința de care vorbea Constantin Noica, este definită de Mircea Eliade ca: „Funcționând pe toate planurile și cu toate ramificațiile, își găsește firesc echilibrul în ortodoxie”²⁴. După părerea Pr. Valer Bel,

„înțelegerea credinței are alte dimensiuni, timpul are alte coordonate, iar libertatea de gândire și de exprimare are alt înțeles. Acolo, timpul trece mai greu, încet, nimeni nu se grăbește, viața trece agale.

19. Claude KARNOUÏH, *Români. Tipologie și mentalități*, Editura Humanitas, București, p. 78.

20. C. NOICA, *Pagini despre sufletul românesc*, p. 7.

21. Raportată la modelul culturii germane. C. NOICA, *Pagini despre sufletul românesc*, p. 8.

22. C. NOICA, *Pagini despre sufletul românesc*, p. 9.

23. Acea „smerenie care face socoteală de cele ce vor să fie, iar cea socoteală face dragoste, iar dragostea face sufletele să vorbească cu îngerii”, după cum îl învăța Neagoe Basarab pe fiul său Teodosie. C. NOICA, *Pagini despre sufletul românesc*, p. 16.

24. Mircea ELIADE, *Ortodoxie*, XI, p. 58.

Omul de la țară, uneori nu are școală, nici educație, însă știe cum să se bucure de tot ce îi oferă natura, de timpul rămas, de compania oamenilor. De aceea și dimensiunea credinței are alte coordonate, față de cum înțeleg raportarea noastră la Dumnezeu, cei ce trăiesc marile aglomerații urbane. Țăranii români sunt receptori fideli ai Revelației supranaturale.“

Dar, așa cum bine remarca Mircea Vulcănescu: „Nu numai arătarea lui Dumnezeu umblând prin lume, dar toată lumea e concepută de român ca o revelație continuă și ca o permanentă teofanie“²⁵. Pr. Dumitru Stăniloae arată că „românii trăiesc relația cu natura ca pe o mare bucurie, repaus și reconfortare,... văzând-o în rodnicia ei maternă, nu întunecată, ci în frumusețea ei calmantă și odihnitoare“²⁶.

De asemenea, pr. Dumitru Stăniloae observă că țăranul român vede prezența harică și ocrotirea milostivă a lui Dumnezeu în toate cele prezente în jurul său:

„Vede pe Dumnezeu în taina naturii. Un peisaj frumos al naturii e pentru el un adevărat rai. El spune în Miorița: «Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai». [...] El simte atât de aproape de om pe Dumnezeu, pe Maica Domnului, încât folosește pentru ei diminutive: (de familiaritate – n.n.) «Dumnezeu drăguțul», «Măicuța Domnului»²⁷.

Cât privește spațiul românesc, se poate asemăna întrucâtva spațiul laic al satului românesc cu cel monahal ortodox, sau „isihasmul laic“²⁸ (cu sensul de urcare a treptelor desăvârșirii), ziua fiind măsurată în ore după tipic, începând și sfârșindu-se cu rugăciune. Am putea asemăna, credem, acest spațiu cu cel perceput de mentalul colectiv medieval – ca un spațiu spiritual conceput ca o „casă a omului“, situată eshatologic în „brațele Părintelui divin“²⁹, în care Dumnezeu „vorbește“

25. Ioan MOGA, *Support-curs-Dogmatica-2017*, Univ. Viena, aprilie 2017 http://ot.ubbcluj.ro/sites/default/files/discipline/bel_valer/an3sem1_dogma_curs.pdf accesat 24.09.2019.

26. Pr. D. STĂNILOAE, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, p. 28.

27. Pr. D. STĂNILOAE, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, pp. 164-165.

28. Alexandru SURDU, „Isihasmul laic“ la Neagoe Basarab, în Alexandru SURDU *Mărturiile anamnezei*, Editura Paideia, București, 2004, p. 97 sqq.

29. Laurențiu CHIRIAC, „Timpul creștin în Occidentul medieval – o „îndumnezeire“ a duratei“, în *Studii și comunicări / DIS*, vol. VIII, 2015, p. 476.

și omul „ascultă”³⁰. Țăranul își duce viața gândindu-se și dând slavă lui Dumnezeu, care umple cu prezența Lui totul. Astfel că timpul său este marcat de sărbători creștine de cinstire a Acestuia, a Maicii Domnului și a Sfinților. Unii autori, ca de exemplu Georgiana-Livia Cârlan-Antoci, sunt de părere că țăranul român “respectă zilele închinare lor [sfinților n.a.], cu credința că aceștia îi apără casele, ogoarele, animalele de vi-tregia vremii, de alte pericole iminente locuirii în apropierea păduri-lor sau a locurilor pustii”³¹.

În acest context, țăranul român postește în marile posturi de pes-te an, își primenește casa în ajunul marilor sărbători, ca un adevărat casnic al Domnului, se mărturisește și se împărtășește, încercând să urce treptele virtuților. Românul vede pe Dumnezeu în taina naturii, în frumusețea și ciclicitatea ei, care-l inspiră, astfel că își amenajează spațiul casnic, casa și curtea, pe care le primenește pentru zilele de sărbătoare, așa cum face și cu el însuși, urmând modelul sfinților. Fi-e care familie are patroni spirituali, Sfinții, pe care îi primesc la botez sau la cununie. Un rol foarte important îl are și Crucea, înălțată sub formă de troiță la răscruce de drumuri marcând loc curat, de odihnă și pomană³².

În această trăire, el îl prețuiește pe slujitorul Domnului, preotul, care este „parte din familia lui”, fiind invitat la cele mai însemnate mo-mente din viața personală. Și după modelul înaintașilor, țăranul român este ctitor, contribuind la ridicarea, păstrarea sau refacerea lăcașului sfânt, a Bisericii, care este în centrul satului, reper și ancoră în marea agitată a vieții. Este reperul de statornicie în credință! Ca și martirii! Și reper al identității naționale, al sufletului românesc, cu dorurile lui, cu nostalgiile lui, cu înțelegerea și dragostea pentru tot și toate.

Satul, realitate omniprezentă în istoriile colective și individuale ale românilor, dezvoltat în jurul Bisericii ortodoxe, condusă de Duhul Sfânt, reprezintă în primul rând, credem, ierarhia de valori, raportată

30. Alexandru Florin PLATON, *Europa Medievală (secolele V-XVI). Societate, instituții și mentalități colective*, Iași, Editura Polirom, 2012, pp. 45-47.

31. Georgiana-Livia CÂRLAN-ANTOCI, „Țăranul român între forțele naturii și pu-terile divine”, în *Acta Iassyensia Comparationis*, 4/2006, p. 48.

32. Ernest BERNEA, *Cadre ale gândirii populare românești*, Editura Cartea româ-nească, București, 1987, p. 51 sqq.

la spațiul nesfârșit al universului și la timpul fără limită al veșniciei: Spațiul și timpul lui Dumnezeu.

În sat, încă de la constituirea românilor ca neam, creștin deja, viața a fost privită mereu ca un dar de la Dumnezeu, pe care nu trebuia să-l superi cu „ce nu se face“, „ce nu se cade“, înscrise mai întâi în legea pământului, în cutumă și apoi treptat în norme juridice, odată cu evoluția și modernizarea societății rurale. Mai mult, Nicolae Iorga spunea că „satul și Biserica au emancipat România, una i-a dat dimensiunea civilizației umane, cealaltă i-a dat dimensiunea sacrului, iar popoarele care au sacralitatea în ființa lor au și destin, au și loc în istorie“. În istoria românilor, mai întâi a fost biserica, apoi satul și apoi învățătorul, adică credința, civilizația și cultura.

În acest sens, marele teolog rus Vladimir Lossky preciza: „Credința nu este numai o aderare intelectuală la un quantum de principii doctrinare, ci și fidelitatea față de exigențele acestor principii“³³.

În prezent, pentru spațiul economiei cu caracter agricol este utilizat termenul de rural, care, etimologic, provine din latinescul *rurs, ruris* și se referă la cultură, câmpuri, teritoriu ocupat, locuit, amenajat și muncit de om. Imprecizia terminologică cel mai des întâlnită se referă la spațiu rural și spațiu agrar, activitate rurală și activitate agrară sau, mai simplu, rural-agrar. În acest sens, este necesar de precizat faptul că cele două noțiuni, deși relativ apropiate, nu pot fi confundate sau considerate sinonime. Sfera noțiunii de spațiu rural, activitate rurală, de rural, în general, este mai largă, mai extinsă, cuprinzând în interiorul ei și noțiunile de spațiu agrar sau activitate agrară sau, mai simplu, agrar.

Spațiul rural este un concept deosebit de complex, fapt care a generat o mare diversitate de păreri privind definirea, sfera de cuprindere și componentele lui³⁴.

„La nivel european, spațiul rural ocupă 85% din teritoriu, cu decalaj pronunțat față de cel urban în asigurarea calității vieții. În viziunea eu-

33. Vladimir LOSSKY, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, studiu introductiv și trad. de pr. Vasile Răducă, București, Editura Anastasia, 1991, p. 19.

34. Ion BOLD, Eugen P. BUCIUMAN, Manea DRĂGHICI, *Spațiul rural – definire, organizare, dezvoltare*, Editura Mirton, Timișoara, 2003, pp. 15-21.

ropeană, satul are trei funcții principale: funcția economică (agricultură, silvicultură, industrie forestieră, artizanat etc.), funcția ecologică (orientată spre conservarea resurselor naturale, a spațiilor verzi, a mediului, peisajelor și biodiversității) și funcția socio-culturală, menită să asigure și să lărgască viața asociativă locală³⁵.

Una dintre cele mai cunoscute prezentări ale conceptului de spațiu rural este aceea din Agenda de la Lisabona, din anul 1998³⁶. În cadrul acesteia, spațiul rural a fost definit ca „una dintre valorile fundamentale și definitorii pentru Europa, care trebuie preservată, îngrijită și promovată”, în condițiile transformării economiei Uniunii Europene în cea mai dinamică și mai competitivă din lume.

Cât privește denumirea de sat, aceasta provine, după majoritatea lingviștilor, din latinescul „satus”³⁷ (ceea ce este așezat), iar după alți cercetători, din latinescul „fossatum”, adică fortificație („îngrăditură cu șanț, un cuprins de lume, o lume”) ³⁸, aspect dat, inițial, de dispunerea caselor unele lângă altele, cu zona din jurul lor cultivată.

Constantin Noica, preocupat de habitatul rural, precizează că însăși istoria, „în mersul ei către ceva ce nu poate fi refuzat de nici o spaimă și nici un regret, dezintegrează acest punct final al unei civilizații”³⁹.

Civilizația română sătească a stat în centrul preocupărilor științifice ale lui Ernest Bernea, sub toate unghiurile posibile pe care noțiunea de „civilizație” le presupune. Pentru Ernest Bernea, „civilizația română sătească”⁴⁰ încheie în ea „un ritm de valori și o ordine pro-

35. Păun Ion OTIMAN, *Restaurarea agriculturii și dezvoltarea rurală a României în vederea aderării la Uniunea Europeană*, Editura Agroprint, Timișoara, 2000, p. 275.

36. Strategia Lisabona a fost adoptată de către Consiliul European extraordinar de la Lisabona, din 23-24 martie 2000 și reînnoită de către Consiliul European de la Bruxelles din 22-23 martie 2005.

37. George RUSNAC, „Originea rom. (f)sat, oraș și a alb. Fshat”, în *Limba Română, Revistă de știință și cultură*, nr. 11, anul XV, 2005, pp. 57-62.

38. Constantin NOICA, *Rostirea filozofică românească*, București, Editura Științifică, 1970, p. 258.

39. Constantin NOICA, „Gânduri despre sat și fsat”, în vol. *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, București, Editura „Eminescu”, 1987, p. 181.

40. Ernest BERNEA, *Civilizația română sătească*, Editura, Vremea, București, 2006. Passim.

prie, plină de bogate învățăminte. În sat s-a creat și păstrat până azi viața neamului românesc pe toate planurile unei obștești trăiri. Aici s-au obiectivat și orânduit toate produsele creației populare, anonime și autentice. Civilizația română sătească este expresia milenară a experienței populare rodnice și mereu reînnoite. O lume vie, dinamică și plină de valori autentice care dă măsura propriul mod de a fi al românilor în lume.

În Discursul de la Academie, intitulat „*Elogiu satului românesc*“, din 1937⁴¹, Lucian Blaga își exprima convingerea că „*veșnicia s-a născut la sat*“, argumentând că satul românesc este „singura prezență vie încă, deși nemuritoare, nemuritoare deși așa de terestră, este unanimul nostru înaintaș fără nume“⁴². Acesta era un citat din poezia „*Sufletul satului*“, inclusă în cel de al treilea volum de versuri al autorului, intitulat „*În marea trecere*“ (1924)⁴³:

„Eu cred că veșnicia s-a născut la sat.
Aici orice gând e mai încet,
și inima-ți zvâcnește mai rar,
ca și cum nu ți-ar bate în piept,
ci adânc în pământ undeva“.

În Discurs de recepție în Academia Română, poetul spunea: „Satul trăiește în mine într-un fel mai palpitant, ca experiență vie. Vedeam Satul așezat înadins în jurul bisericii și al cimitirului, adică în jurul lui Dumnezeu și al morților“.

În cuvântul său, Preafericitul Daniel arată că la sat pot fi mai ușor percepute și apreciate prezența Creatorului în natură, valoarea naturii înconjurătoare ca dar al lui Dumnezeu care trebuie cultivat în relație de recunoștință față de Dăruitor, precum și legătura indisolubilă dintre cult și cultură, având ca bază agricultura⁴⁴.

41. Lucian BLAGA, *Elogiul satului românesc*, discurs de recepție la Academia Română, susținut în data de 5 iunie 1937, în *Izvoade – eseuri, conferințe, articole*, Editura Minerva, București, 1972, p. 2.

42. Lucian BLAGA, *Elogiul satului românesc*, p. 2.

43. Lucian BLAGA, *În marea trecere*, Editura Ars Longa, Iași, 2009, p. 45

44. † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Cuvânt rostit în deschiderea Conferinței „*Spațiul socio-economic rural. Identitate și unitate națională*“, organizată de Academia de Științe Agricole și Silvici „Gheorghe Ionescu-Șișești“ din București

Prezența lui Dumnezeu, slăvit în biserică, este garanția vieții creștine a satului românesc. Ernest Bernea subliniază că

„viața religioasă a satului capătă chip în primul rând în biserică. Biserica este așezământul tradițional, care organizează și îndrumă viața religioasă... Biserica răspunde religiozității, răspunde nevoilor interioare ale țaranului și dă rânduielele necesare promovării spiritualității sătești”⁴⁵.

Concluzia este că problematica spațiului și timpului în satul românesc nu pot fi abordate decât din perspectiva prezenței lui Dumnezeu, trăirea creștină fiind determinantă pentru dimensiunea (lungime și lățime), înălțimea, profunzimea de nebanuit ce caracterizează cele două concepte. Relativismul lumii actuale nu poate cuprinde necuprinsul sufletului românesc. Analiza proceselor materiale, care face abstracție de spiritualitate, nu poate conduce decât la idei aberante. Un român nu poate fi și nu poate gândi ca un oricare alt european pentru că nu este altceva decât român. De aceea, indiferent de cât de mult i s-a reproșat că este tradiționalist, balcanic, nedinamic, ostil și neadaptabil economiei bazată pe concurența și individualism, țaranul român are un motiv puternic – este creștin ortodox.

Din păcate, noi, astăzi, sub presiunea celei de-a treia revoluții, informatice, trăim într-un timp care s-a frânt;

„trecut și viitor nu se mai leagă într-un prezent îmbogățit, în două momente ce nu se opun, ci se completează. (...) Timpul spațializat, timpul matematic, măsurat cu ceasul, nu ne poate aduce un adevărat sentiment al trăirii. Ne lipsește timpul interior, colorat și viu, bogat în evenimente, singurul care ne-ar centra viața și ne-ar da sentimentul că existăm în lume”⁴⁶.

(ASAS) și Patriarhia Română, la Palatul Patriarhiei, luni, 12 noiembrie 2018, în „Ziarul Lumina” – 13 noiembrie 2018

45. E. BERNEA, *Civilizația română sătească*.

46. E. BERNEA, *Treptele bucuriei*, 2008, p. 71.